

*Drets humans i filantropia hegemònica**

Yves Dezalay (CNRS, París)

Bryant Garth (ABF, Chicago)

* Traducció del francès de Marta Poblet.

Presentació

Pompeu Casanovas

Bona tarda a tothom. Benvinguts a la segona conferència del Cicle d'enguany. Abans d'ahir vam poder sentir el Dr. Rodríguez Bereijo fent una defensa apassionada de la labor del Tribunal Constitucional. Em permeto, però, observar dues coses. La primera, subratllada per tothom –periodistes, preguntes a la sala, i pel propi president en la conferència i en la roda de premsa. La segona, en canvi, ja no és tan evident.

Em refereixo, en primer lloc, al fet que el Tribunal Constitucional espanyol es trobi en una situació de quasi-captivitat des de fa un any, en no existir pacte polític sobre la renovació dels seus membres.

Però aquest fet s'ha de posar en consonància amb un altre fet: a causa de la multiplicació de legislació estatal i autonòmica, i de la manca de flexibilitat de mecanismes establerts d'aplicació de normes als denominats «supòsits de fet», els articles constitucionals, i concretament els que contenen drets fonamentals –l'equivalència positiva dels drets humans– són cada cop més citats en la jurisprudència ordinària per tractar problemes socials i situacions conflictives –tant de caràcter individual com col·lectiu. Pot comprovar-se en els casos d'objecció de consciència, en els casos de manifestació il·lícita, en els casos d'ocupació d'habitatges, en els casos naturalment de terrorisme. D'altra banda, es multipliquen els recursos d'inconstitucionalitat i els recursos d'empara.

La legitimació jurídica rau en el fet que la Constitució és de «directa aplicació». Però no puc deixar de pensar que aquest fet –l'ús de principis flexibles, ambigus, que requereixen matisació cas per cas– forma part d'un moviment contemporani més ampli cap a un nou tipus de dret basat més en pactes i interaccions que no pas en la pròpia llei. «Dret flexible» (Druckmann), «Dret dúctil» (Zagre-

belsky), «Dret reflexiu» (Teubner), «Ius commune» (Arnaud), «Lex mercatoria» (Olgíati), «Justícia global» (Dezalay, Garth) són algunes de les denominacions que comença a rebre la cultura jurídica híbrida que ens permet actuar.

Un exemple d'això que estic dient el proporciona la importància que ha adquirit avui l'«intrusisme professional» (321. 1 CP) –en realitat, la interpenetració de les professions en matèria jurídica. El propi Dr. Rodríguez Bereijo ha estat ponent en la Sentència 111/1993, de 25 de març, un recurs d'empara fallat a favor del recurrent, i en el qual escriu:

«En la actualidad, conviven en el Colegio Oficial de Agentes de la Propiedad Inmobiliaria muy distintos tipos de titulados, de extracción universitaria los unos, carentes de título académico los otros. Precisamente esta diversidad permite aseverar que, al no requerirse en todos los casos una titulación universitaria para tener acceso a la obtención del 'título' de Agente de la Propiedad Inmobiliaria, es indiferente a los efectos que aquí interesan.»¹

Això és significatiu de la transformació del dret, del poder i de l'Estat de què intentem parlar aquí.

Em sembla que l'ús dels drets humans, drets civils, drets fonamentals, com a mitjà de resolució de conflictes és indicatiu d'una transformació de l'individu com a subjecte jurídic, a dins i a fora de l'ordenament jurídic. Aquesta situació és indestruïble de l'adveniment d'un nou mercat jurídic –mercantil i polític– que opera amb ressorts diferents als coneguts fins ara.

Dono avui la benvinguda en aquest Cicle al Dr. Yves Dezalay. Ens parlarà d'un aspecte inusual dels drets humans: el seu vessant de nova ideologia dins dels mercats globalitzats. Sense por d'equivocar-me puc avan-

çar-los que és –conjuntament amb Lawrence Friedman, Marc Galanter, Richard Abel, Philip Lewis, John Flood, Bryant Garth– un dels especialistes internacionals més reputats i amb més experiència en el camp del canvi dins de les professions jurídiques.

Faré, doncs, la seva presentació i, com és habitual, diré alguna cosa també sobre la seva important obra de recerca (i subratllo aquest darrer mot).

El Dr. Dezalay és *directeur de Recherches* del CNRS i investigador qualificat del *American Bar Foundation*, on treballa sobre l'emergència del nou mercat internacional del dret, la circulació d'elits polítiques i la reestructuració de l'Estat. És director també de l'*European Working Group on Corporate Practitioners*, un grup creat per ell, però la seva recerca abasta les dues bandes de l'Atlàntic. És especialista, com mostren les seves publicacions, en arbitratge comercial internacional i en les xarxes de resolució negociada internacional de conflictes.

Ha publicat diversos llibres: *Les marchands de droit* (1992), *Dealing with virtue: International Commercial Arbitration and the Emergence of an International Legal Order* (amb Bryant Garth, 1996).² Ha editat també reculls importants sobre aquesta matèria: *Batailles territoriales et querelles de cousinage* (1995), i *Professional Competition and Professional Power: Lawyers, Accountants and the Social Construction of Markets* (1995, coeditat amb David Sugarman).³

Com veuen es tracta d'una obra molt recent, acompanyada de nombrosíssims articles en revistes especialitzades. No em reca de dir que jo he après molt del seu treball.

M'agradaria destacar quatre trets de la seva orientació: (i) es tracta d'una perspectiva empírica, transnacional i compa-

rada, que inclou l'elaboració de dades a Estats Units, Europa, Amèrica Llatina (Mèxic, Brasil, Xile...) i Àsia, resseguint el camí de l'expansió dels mercats; (ii) es tracta d'una perspectiva teòricament lligada a una reutilització original d'algunes nocions que ja es troben en l'obra teòrica de Pierre Bourdieu (així les nocions de *capital relacional*, *capital simbòlic*, *pràctica jurídica* o la més coneguda d'*habitus*); (iii) es tracta d'una perspectiva que lliga originalment l'enfocament micro-sociològic i macrosociològic a partir de tècniques quantitatives –indicadors estadístics– i qualitatives –entrevistes semi-estructurades, e. g. en les entitats financeres o grans despatxos); (iv) es tracta d'una perspectiva que intenta reconstruir –en la línia del neoinstitucionalisme nord-americà–⁴ les xarxes (*networks*) que organitzen i institucionalit-

zen regles pròpies per assegurar guanys, pervivència i expansió.

Això li ha permès al Dr. Dezalay d'aportar coneixement positiu respecte a l'emergència dels mercats jurídics i el funcionament de les elits al temps que adverteix dels riscos d'un creixement transnacional:

«El risc fonamental no és el de la mort del dret, sinó, paradoxalment, el d'un èxit tan gran del dret de negocis que arriba a posar en perill l'equilibri tan precari com fonamental entre la justícia dels pobres i la justícia dels rics, dos models de justícia ben diferents, però on la cohabitació és constitutiva de la legitimitat de les institucions judicials i del seu personal.»⁵

És a dir, l'emergència de noves formes de recomposició de la relació entre poder econòmic i jurídic:

«Per construir el mercat transnacional que ha de permetre a llurs clients –i

a si mateixes– rendibilitzar llurs estratègies de 'globalització', treballen en l'elaboració de regles i de dispositius transnacionals de regulació que substitueixen o s'imposen a poc a poc a les normes nacionals. Breu, al mateix temps que contribueixen al desmantellament dels Estats nació, que eren l'obra –i el capital– de llurs predecessors, aquests nous clergues de l'ordre internacional fan com els seus avantpassats: "produeixen Estat".»⁶

Escoltem, doncs, què és el que el Dr. Dezalay ha de dir-nos avui sobre aquesta «ideologia de la recomposició». ⁷ Sé que ha hagut de fer un forat a l'agenda. Aprofito per agrair-li ben càlidament que, àdhuc abans que al cercle d'experts que l'espera en el proper congrés, hagi volgut venir a explicar-nos-ho a nosaltres.

Notes

1. BOE núm. 100. Martes 27 de abril 1993, Suplemento p. 79.

2. Yves Dezalay, *Marchands de droit. La restructuration de l'ordre juridique international par les multinationales du droit*, Paris, Fayard, 1992; Y. Dezalay and B.G. Garth, *Dealing in Virtue. International Commercial Arbitration and the Construction of a Transnational Legal Order*, with a Foreword by Pierre Bourdieu. Chicago & London, The University of Chicago Press, 1996.

3. Yves Dezalay, *Batailles territoriales et querelles de cousinage*. Paris, Librairie Générale de Droit et de Jurisprudence, 1995. Yves Dezalay and David Sugarman (eds.),

Professional Competition and Professional Power, New York, Routledge, 1995.

4. Tal i com els propis Garth i Dezalay escriuen, *vid.* «Merchants of Law as Moral Entrepreneurs: Constructing International Justice from the Competition for Transnational Business Disputes», *Law & Society Review*, vol. 29 (1) 1995: 27-64.

5. Yves Dezalay, «Un "bing-bang" professionnel? Les enjeux professionnels et politiques de la globalisation et du marché du service aux entreprises», *Laws and Rights. Proceedings of the International Congress of Sociology of Law for the Ninth Centenary of the University of Bologna*, p. 76.

6. Yves Dezalay, «Multinationales de

l'expertise et "dépérissement de l'Etat"», *Actes de la Recherche en Sciences Sociales*, n. 96-97, (1993): 3-20, p. 4.

7. El lector notarà que la publicació d'aquesta conferència duu la signatura del director de l'*American Bar Foundation*, Bryant Garth, a més de la del Dr. Dezalay. La raó és la següent. Ambdós investigadors col·laboren des de fa alguns anys en un mateix projecte de recerca, i han pres l'acord de signar conjuntament tot el que es publiqui dins d'aquest marc. El Dr. Dezalay em va expressar la seva voluntat de respectar aquest punt, cosa que hem fet de bon grat. Vull agrair especialment a Marta Poblet la redacció de la versió catalana de l'original que Yves Dezalay ens va lliurar.

Drets humans i filantropia hegemònica

YVES DEZALAY (CNRS, París); BRYANT GARTH (ABF, Chicago)

Els drets humans: afers d'Estat

Només calen alguns exemples significatius per mostrar que els drets de l'home han esdevingut un afer d'Estat: les negociacions comercials entre els Estats Units i la Xina, l'establiment del Tribunal Penal Internacional, el recent cas Pinochet, etc. Discussions envellutades que tendeixen a guanyar terreny a les campanyes de recollida de signatures d'Amnistia Internacional per tal de mobilitzar l'opinió pública contra els abusos del poder de l'Estat.

Al mateix temps –i no per atzarosa coincidència– els professionals –en particular els advocats al servei de l'Estat– n'esdevenen els protagonistes en detriment dels militants, els quals s'han de conformar amb el paper de figurants. Als Estats Units, el bo i millor dels professionals (Clough, 1994) competeix aferrissadament per obtenir una plaça en organitzacions com Human Rights Watch (HRW), Lawyers Committee for Human Rights (LCHR) o Amnesty International (AI).¹ Però, per què aquest afany? Doncs per idealisme, és clar, però també perquè avui, aquestes pràctiques jurídiques militants han esdevingut una de les vies més valorades per endegar una carrera internacional que inclou també els bufets més prestigiosos de Wall Street.

Aquest tipus de recapte també correspon a les noves orientacions de les grans ONG internacionals. Per treballar-hi, ja no n'hi ha prou amb l'ideal de la militància. Avui s'afavoreixen les capacitats mediàtiques i de gestió. Tant és així que, quan es tracta de contractar els seus professionals, un bon nombre d'aquestes organitzacions ja no dubta a cridar els caçadors de talents.

Un mercat de la virtut cívica

L'èxit d'aquestes grans ONG en la seva estratègia mediàtica els ha imposat una lògica d'empresa.

D'una banda, competeixen per obtenir l'atenció dels mitjans de comunicació; de l'altra, pel finançament de les grans fundacions filantròpiques, sense les quals no podrien sobreviure. I aquestes, inspirant-se en les grans societats capitalistes, es reivindiquen obertament com a «bancs de negocis simbòlics». Raonen en termes d'inversió i de consells d'estratègia. L'ur objectiu prioritari consisteix a preparar els seus protegits per tal d'afrontar la virulenta competició que caracteritza el mercat de la virtut cívica. Un mercat que, d'altra banda, les pròpies fundacions han contribuït a construir i dins del qual també competeixen les unes amb les altres.

Com pot analitzar-se aquest doble fenomen d'estatització i de «mercantilització» de pràctiques militants nascudes i desenvolupades com a reacció contra els abusos del poder de l'Estat? D'entrada, caldria evitar un doble parany: D'una banda, la temptació periodística de denunciar aquestes tendències imperialistes o mercantilistes com a suposades desviacions de l'ideal militant dels pioners; de l'altra, inversament, el risc de l'autocensura i de la ceguesa tàctica del discurs militant. Així, en nom de la noblesa de la causa, hom estalvia de plantejar-se els inefables compromisos que la fan progressar.

Si es volen evitar dreceres massa senzilles, no resta altra solució que la d'analitzar la construcció social d'aquest espai de pràctiques i extreure'n així les lògiques polítiques i professionals que l'estructuren. Això implica resituar la història d'aquest moviment dins del context polític on es desenvolupa i es transforma, sigui al Nord com al Sud, i tant en el marc dels règims autoritaris com en el de les democràcies amb una opinió pública mobilitzada contra les dictadures.

En definitiva, és tota una història global que caldria escriure. Si més no, hem privilegiat aquí el món anglosaxó i, concretament, el camp de poders²

nord-americà per tal de mostrar com ha contribuït, després de la segona guerra mundial, a la definició i redefinició dels objectius i les estructures del moviment de drets humans. Per tal de simplificar, poden distingir-se tres models successius que corresponen a configuracions distintes d'aquell camp de poder: així, aquests models anirien, seqüencialment, de l'*establishment* de la guerra freda a la contrarevolució conservadora i, entre tots dos, el gir de l'etapa Kennedy i dels anys del Vietnam.

Aquesta perspectiva històrica s'imposa en la mesura que, tot sovint, és precisament aquesta dimensió que s'acostuma a ocultar. De raons, sens dubte, n'hi ha. No resulta senzill haver-ne d'explicar les continuïtats i, a la vegada, les ruptures i les reorientacions estratègiques. Així, de la postguerra immediata fins als acords de Hèlsinki, la història d'aquest moviment està estretament vinculada a la de la guerra freda. El mode de funcionament i els objectius inicials s'articulen a imatge i semblança de la Foreign Policy Establishment (FPE), a la qual hi pertanyen bona part dels pares fundadors. El moviment de drets humans, no obstant, després de la crisi provocada per les revelacions sobre finançament ocult per part de la CIA –del qual es beneficià durant molts anys– conquerí la seva autonomia i notorietat denunciant els excessos dels règims militars protegits per la CIA i pel Departament d'Estat en nom de la mateixa estratègia de guerra freda.

La història de la filantropia –indissociable de la dels drets humans³ encara és més sorprenent, ja que la continuïtat institucional i humana és fins i tot més gran. Després d'haver estat, juntament amb la pròpia CIA, un dels principals vehicles de l'estratègia de «contenció», la Fundació Ford va finançar i protegir tota la nova generació d'ONG capdavanteres en les lluites internacionals pels drets humans i pel medi ambient.

Les contradiccions internes i reorientacions estratègiques constitueixen, així, el repte d'aquesta anàlisi. Es tracta de mostrar com la gènesi i la transformació d'aquestes pràctiques són, en bona mesura, determinades per les lluites internes i externes que estructuren el camp de poder nord-americà. L'atenció a la història no constitueix aquí un mer exercici acadèmic, sinó que pretén aclarir el joc estratègic dins del qual es reconstrueixen una i altra vegada la legitimitat d'aquest camp de poder i les seves pretensions hegemòniques.

D'altra banda, cal assenyalar que el treball presentat aquí s'inscriu dins d'un projecte més vast sobre «la internacionalització de les lluites de palau»⁴

i la «globalització» d'un «Estat de dret» definit a partir del model americà del «Rule of Law». A través de la història del moviment nord-americà dels drets humans tractem de comprendre millor les lògiques polítiques i professionals sobre les quals es recolza la legitimitat –i la prosperitat– dels advocats, tant en el camp de poder nord-americà com en l'espai internacional. Una lògica de mercat que, contribuint a la solidesa del model americà, s'estén també al mercat de la virtut cívica. Dit d'una altra manera, el que voldríem mostrar és com s'ha construït aquest nou imperialisme simbòlic del mercat que, de bon grat, es presenta com un procés de «globalització» tan natural com indefugible.

I. Una Internacional de notables

Als Estats Units, la relació entre l'espai de la filantropia i el dels drets humans ve d'antic. Tant en un cas com en l'altre, els pares fundadors pertanyen al petit cercle elitista i cosmopolita dels grans advocats de negocis que, l'endemà de la guerra, constitueixen el nucli dur de la Foreign Policy Establishment.

Aquesta proximitat en l'espai social no és atzarosa. El parentiu de les institucions rau en el fet d'apuntar cap al mateix objectiu: la lluita contra el comunisme. A més, són el fruit d'una mateixa estratègia elitista, del tot reveladora de la posició social dels qui l'han concebuda i s'afanyen a posar-la en pràctica. L'objectiu consisteix a construir una aliança internacional de les elits, recolzada sobre la xarxa de clientela dels notables del dret dels negocis, i exportar així llurs *habitus* professionals i ideològics.

Una contraofensiva en el terreny dels grans principis jurídics

La Comissió Internacional de Juristes (ICJ) il·lustra perfectament aquesta estratègia elitista. Aquesta comissió fou creada per un petit grup de grans advocats de negocis, membres del prestigiós Council on Foreign Relations (CFR) –com Allen Dulles, president del CFR i Deputy Director de la CIA– per tal de «llençar una contraofensiva en l'àmbit del dret». Dins d'aquesta lògica de guerra, l'objectiu era contestar a l'Aliança de Juristes Demòcrates, culpable, segons ells, «d'haver manllevat els grans mots: Pau, Llibertat, Justícia» (Tolley, 1994). D'aquesta manera, decidiren de «mobilitzar les forces jurídiques del món lliure per tal de defensar els grans principis i d'organitzar el combat contra totes les

formes sistemàtiques d'injustícia dels països comunistes» (*id.*).

L'estratègia concebuda per aquests notables del dret dels negocis és un reflex de les seves conviccions i del seu *habitus* elitista: allò que és bo per als seus clients, és bo per a Amèrica... i per al món lliure. En la lluita contra el comunisme mobilitzaren els seus homòlegs: els grans notables i polítics del dret. L'ICJ es componia de vint-i-cinc personalitats, nombrades amb caràcter vitalici, que es presentaven com una mena d'alt tribunal internacional. L'essencial de les seves activitats consistia a denunciar els atemptats als grans principis (universals) del dret occidental per part dels règims comunistes. Els seus judicis tenien ressò als diaris més importants i eren difosos pels simpatitzants o membres adscrits a les seccions nacionals.

A fi d'incrementar la seva credibilitat, l'ICJ —els fons de la qual, com el tot poderós secretari administratiu, provenien de la CIA— contractà com a secretaris generals personalitats del món acadèmic o bé diplomàtic. Així, el qui hauria de ser premi Nobel de la Pau, Sean Mc Bride, la dirigí durant quatre anys abans de presentar la seva dimissió l'any 1967, quan la premsa féu sortir a la llum pública el finançament ocult de la CIA.

D'aquesta manera, els drets humans, gràcies a la creació d'una gran aliança d'elits professionals, esdevingueren una de les facetes de l'estratègia de contenció del comunisme. Foren els «homes savis» (Isaacson, Thomas, 1996) de la Foreign Policy Establishment els qui l'articularen i la posaren en pràctica. Per fer-la rutllar, es recolzaren en tota la xarxa d'institucions amb mires internacionals que, o bé havien contribuït a crear (el Banc Mundial, la CIA, l'USAID, etc.), o bé controlaven directament (Fundació Ford, Fundació Rockefeller, etc.).

Aquesta «guerra freda cultural», per emprar l'expressió de Lasch (citat per Berman, 1983) recolzava sobre «la creació, mitjançant institucions educatives, d'una xarxa mundial d'elits que enfoquin les tasques de govern i els canvis de manera eficient, professional, moderada, incrementalista i respectuosa amb els interessos de classe d'aquells qui, com els senyors Carnegie, Ford i Rockefeller, n'establiren els fonaments» (*id.*). La política de desenvolupament, duta a terme per tecnòcrates formats a les universitats nord-americanes, aspirava, amb l'ajut financer de les institucions internacionals, a eliminar progressivament els fermentos revolucionaris als països que tot just sortien de la guerra o de la tutela colonial.

Els postulats culturals de l'estratègia de «contenció» foren aplicats de manera molt racional i

amb gran desplegament de mitjans. La tasca es repartí entre les diferents xarxes d'institucions, públiques o privades, militars —com la CIA— o bé filantròpiques —com la Fundació Ford— creades i controlades per aquells notables. La cohesió de l'aparell garantia la coordinació i la segmentació operativa entre els diferents serveis, condicions indispensables per a la seva eficàcia.

En aquella divisió del treball d'exportació simbòlica, les fundacions privades ocupaven —i ocupen encara— una posició central. D'una banda, asseguraven el manteniment dels llaços amb el món acadèmic; de l'altra, constituïen, des dels inicis del segle, una eina privilegiada de concepció i aplicació de les polítiques reformistes de l'*establishment* liberal (Howe, 1982). De la mateixa manera, també afavoriren la mobilització del món universitari —que elles mateixes contribuïren a construir— per fabricar una internacional d'experts: «articulant les elits modernitzadores del món» (segons l'expressió de F. Sutton, vicepresident de la Fundació Ford, citat per Berman). Tot sovint, les estratègies d'internacionalització no feien sinó reproduir, més enllà de les pròpies fronteres, un dispositiu de poder que s'havia mostrat eficaç en l'àmbit intern.

Hi ha la temptació de veure en aquest dispositiu hegemònic una mena de conspiració liderada per algun tipus de «govern a l'ombra». Efectivament, tot i no ocupar cap càrrec oficial, aquests notables de Wall Street gaudien de gran influència a Washington. Es repartien les tasques amb la connivència derivada de la proximitat social, reforçada per la similitud de llurs trajectòries acadèmiques i professionals —les dites *prep schools*— en les principals firmes de Wall Street i als salons de Washington, passant per Yale i per Harvard.

Sense necessitat d'invocar cap mena de conspiració, l'anàlisi en termes d'*establishment* sembla el més pertinent a l'hora d'abordar aquest període de la història americana. En aquest sentit, l'estratègia hegemònica no fa més que reproduir en l'espai de les relacions internacionals el dispositiu estructural damunt del qual reposa l'autoritat d'aquestes personalitats «lúcides» en el camp nacional. A més, aquesta perspectiva, en la mesura que subratlla la importància de les institucions acadèmiques en la reproducció de les elits, permet una comprensió més acurada de l'origen dels conflictes interns que haurien de transformar profundament aquell dispositiu de poder.

En definitiva, la història dels drets humans és indissociable de l'estratègia i les contradiccions d'una «internacional de les elits» que, essent impulsada i sostinguda per un petit «comitè de savis»

compromesos amb el progrés social i la moralitat cívica, romangué fidel als interessos del gran capital financer dels quals n'era hereva, col·laboradora o beneficiària.

II. Apogeu i declivi del model dels notables

Els anys seixanta són testimonis de l'auge i de la crisi del model estratègic dissenyat pels notables de la guerra freda. El president Kennedy, tot i no pertànyer al CFR, s'envoltà dels cervells privilegiats de l'*eastern establishment* a l'hora de cultivar la imatge d'un govern de la intel·ligència que reunís el bo i millor.⁵

Kennedy, de fet, adoptà l'estratègia del pal i la pastanaga que caracteritzava la internacional de notables. La seva Alliance for Progress oficialitzà i amplificà l'objectiu que fins aleshores havia estat assignat a les fundacions filantròpiques: la constitució d'una aliança de les elits professionals al servei d'una política de modernització que, teoritzada per Rostow, s'aplicà com a antídoto al comunisme (Smith, 1996). Amb l'esperança que aquesta «clari-vident temptativa nord-americana de fer amics –literalment entesa en el sentit de ‘crear els amics’» (*id.*) donés els seus fruits, la CIA i els seus aliats desfermaren la persecució de tots els moviments d'esquerra sospitosos de simpatitzar amb el règim castrista.

Després de l'assassinat de Kennedy, així que la política de modernització, vorejant les seves limitacions, perdé alenada, aquella estratègia dual cedí terreny a la repressió. Així, la segona meitat del decenni es veié marcada per l'increment de les seves pròpies contradiccions. En aquest sentit, l'esllavissament del consens intern de l'*establishment*, derivat de la intervenció al Vietnam, no féu sinó agreujar les dificultats d'una política imperial fonamentada en la distribució de tasques que, per oposades, també havien estat complementàries.⁶

Els anys seixanta, tant pel que fa al moviment dels drets humans com a les institucions filantròpiques, representen un punt d'inflexió caracteritzat per una mescla de ruptures i continuïtats.

Amnistia Internacional: del moralisme elitista a l'organització de masses dirigida per professionals

Amnistia Internacional es constituí a mig camí entre la ruptura i la continuïtat amb la Comissió Internacional de Juristes. Els seus fundadors manifestaren obertament la seva pretensió de trencar amb el que consideraven una utilització partidista dels drets humans. Així, ja en el llançament de la

primera gran campanya internacional a l'*Observer* i a *Le Monde*, Benenson proposà la noció de les «tres xarxes» (*three networks*), segons la qual els grups d'Amnistia Internacional, per tal d'afirmar la seva imparcialitat total respecte dels tres grans blocs geopolítics –el comunista, l'occidental i el del tercer món– havien d'adoptar simultàniament tres presoners polítics d'aquells tres àmbits.

És precisament aquesta voluntat de desmarcar-se d'altres organitzacions més polititzades que incità Amnistia Internacional a limitar de manera força restrictiva el mandat i els objectius que s'atorgà: la prioritització dels presoners tancats per l'expressió de les seves opinions i l'exclusió d'aquells qui havien comès o bé encoratjat actes de violència (com Nelson Mandela).

Malgrat el gir que aquestes noves orientacions suposaven, la continuïtat, però, romaní clara. La majoria dels fundadors d'Amnistia Internacional eren també dirigents de *Justice*, la branca britànica de la Comissió Internacional de Juristes. Tant és així que *Justice* i McBride, secretari general de la CIJ, donaren el seu suport públic a la nova organització que, com les seves predecessores, també recorria als notables del dret quan es tractava d'enviar observadors als grans processos polítics o en missions d'investigació d'alta volada.

No obstant, aquests juristes no es reclogueren dins del seu àmbit professional. De manera molt més sistemàtica que els notables de la CIJ, procuraren mobilitzar l'opinió pública amb el recolzament de periodistes simpatitzants com David Astor, editor de l'*Observer* i vell amic de Benenson. Aquests diaris, més enllà d'oferir les seves columnes, finançaren també les primeres missions d'investigació. Sense voler deixar de banda l'autoritat social i les xarxes de discreta influència dels notables, la mobilització dels grups de simpatitzants –que hom volia tan nombrosos com diversificats– esdevingué llavors prioritària.

La posició social dels pares fundadors d'Amnistia Internacional pot ajudar a explicar el canvi d'estratègia. Tot i pertànyer a la mateixa elit privilegiada, els fundadors eren més allunyats dels llocs de poder. Així, Benenson, com bona part dels seus amics, era antic alumne d'Eton, la més aristocràtica de les escoles públiques britàniques. Però tant els seus orígens jueus com el seu catolicisme testimoniaven, a la vegada, una certa distància en relació amb l'ortodòxia dominant.

Contràriament amb el que succeí amb la CIJ, impulsada i controlada pels advocats de la política del CFR, Amnistia Internacional sorgí des del pri-

mer moment com el producte d'iniciatives individuals, motivades no tant per estratègies d'Estat com per una preocupació moral o per conviccions religioses (catòliques les de Benenson i Swann, quàqueres les de Baker). Tot i així, les diferències són més de matís que no pas de fons: molts dels pares fundadors fan carrera de grans notables internacionals, com el fiscal general sir Elwyn Jones, el lord Cancellor lord Gardiner, Peter Archer (*Labour* MP, Solicitor General, després esdevingut lord Archer, Q.C.), Louis Blom-Cooper (ara Sir Louis, Q.C., nomenat l'any 1989 president del Press Council i l'any 1993 Comissionat Independent per als Paramilitar Holding Centers d'Irlanda del Nord), etc.

D'altra banda, com en el cas de la CIJ, la difusió pública de l'ambigüitat de les relacions entre Amnistia Internacional i el poder de l'Estat provocà una greu crisi els anys 1966-1967. En fou l'origen un informe realitzat per la secció sueca de l'organització, ocultat pel secretari general Swann, sobre actes de tortura comesos per l'exèrcit britànic a Adén. Suposadament, Swann –també catòlic i antic alumne d'Eton– va fer valer la seva adscripció al British Foreign Service per fer una discreta pressió en aquell sentit, maniobra que li ocasionà l'enfrontament amb el seu antecessor Benenson i el d'aquest amb McBride. Quan la premsa publicà la presumpta relació de Swann amb els serveis britànics d'intel·ligència i l'acceptació de Benenson, per la seva banda, de fons del govern britànic per a realitzar una missió a Rodèsia, allò que era una baralla interna esdevingué un escàndol públic. Poc després, les revelacions sobre el finançament de la CIJ per la CIA amplificarien la crisi.

Sortosament, i a diferència de la CIJ, que va fregar la desaparició i sobrevisqué només a partir d'una revisió completa del seus objectius i funcionament,⁷ Amnistia Internacional va poder superar la crisi gràcies a la seva base militant, aleshores ja nombrosa i activa. Caiguda en el descrèdit la diplomàcia de la connivència que caracteritzà els notables, la crisi accelerà sens dubte la transformació d'Amnistia Internacional cap a l'organització de masses, articulada a partir del treball col·lectiu d'un grup reduït d'experts. El nou estat major de joves professionals tendí així a substituir el dilettantisme i l'amateurisme de la primera generació de notables.

Alguns indicadors mostren aquesta evolució. En els anys seixanta, nou-cents presoners foren assistits amb un pressupost i una plantilla força reduïts: deu mil lliures esterlines, un professional a temps complet i un altre a temps parcial. L'any 1981, les xifres corresponents foren: quatre mil presoners,

dos milions de lliures de pressupost, un *staff* de cent-cinquanta persones i dos-cents cinquanta mil membres afiliats. Aquest ràpid creixement s'explica si tenim en compte que aquest *staff* s'ocupa de les múltiples tasques de representació i de manteniment de contactes «en les més altes esferes» (Larson, 1979), que abans eren assumides amb benevolència pels notables.

Professionalització i politització de la filantropia

Situades en la cruïlla de la política i el món acadèmic, amb un farcell ideològic considerable, les organitzacions de la filantropia i dels drets humans es veuen afectades per la doble crisi estructural i imperial que la desfeta del Vietnam representà. L'oposició al monopoli de l'*eastern establishment* esquerdà tot l'edifici de l'hegemonia americana, provocant mutacions institucionals i evolucions organitzacionals que són a l'origen de la professionalització i l'autonomització d'aquests espais de pràctiques.

D'aquesta manera, la Fundació Ford esdevingué als anys seixanta l'estendard de la professionalització de l'activisme en matèria social i racial: en la lluita contra la pobresa, el desenvolupament comunitari, la defensa i la integració de les minories, L'establiment de centres de *public interest law*, etc. La Fundació actuà en tots els fronts o bé donà suport i finançà els esforços dels joves reformadors, impregnats de l'idealisme dels campus universitaris.

Paral·lelament, la Fundació Ford reorientà les seves intervencions a l'estranger: del finançament de grans programes d'inversions universitàries es passà a objectius més definits i alhora més polítics, com ara la creació de centres de recerca per acollir-hi els intel·lectuals d'esquerra amenaçats pels règims militars de l'Amèrica Llatina. Fou aquesta reorientació estratègica la que impulsà a donar un suport més actiu als moviments de drets humans que es constituïren per defensar les víctimes del terrorisme d'Estat.

De manera un tant paradoxal, les iniciatives que convertiren la Fundació Ford en el contrapunt de l'estratègia de la CIA (especialment pel que fa al règim de Pinochet) foren recobertes de l'autoritat d'un «home savi», un producte en estat pur del FPE, McGeorge Bundy (Wise, 1961), el germà del qual fou un d'aquells «cavallers espies» dels quals Allen Dulles s'havia envoltat (Grose, 1994). McGeorge Bundy havia optat per una carrera professional que combinava la política i la universitat. Degà de Harvard als trenta-quatre anys, posà al servei de Kennedy les seves relacions acadèmiques per

constituïr el grup dels «intel·lectuals d'acció», abans d'esdevenir el seu conseller en les «qüestions de seguretat nacional». Aquesta mescla de capital social, acadèmic i polític li permeté d'implicar la Fundació en programes de gran transcendència política, de tal manera que la convertiren en una mena d'«Estat a l'ombra» tant en l'àmbit nacional com en l'espai de les relacions internacionals.

La Fundació Ford esdevingué el símbol de l'estratègia reformadora articulada per l'*establishment* liberal. Però aquest activisme la situà en el camp del poder amb un peu en fals: el fangueig vietnamita dividí l'*establishment* i subratllà les contradiccions d'aquesta estratègia, en particular a l'Amèrica Llatina, on els règims militars es multiplicaven sota els auspicis del Departament d'Estat. La contrarevolució conservadora acabà fent de la Ford el seu cap de turc i li feu aparèixer rivals que copiaren l'estratègia de mobilització del món acadèmic al servei d'un projecte polític. Les iniciatives reformistes de la Ford, en definitiva, foren l'inici d'un procés de professionalització de l'activisme militant que la politització d'aquest camp de pràctiques no féu sinó accelerar.

III. Competició i professionalització en el mercat de la virtut cívica

Els anys setanta contemplen l'establiment d'una tercera generació de moviments pels drets humans. Com succeí amb Amnistia Internacional, aquesta nova generació d'ONG es desenvolupà entre l'oposició i la continuïtat amb les que la precediren.

El factor decisiu en aquesta evolució fou l'auge d'una contrarevolució conservadora que contribuï, d'una banda, a la polarització del camp de poder i, de l'altra, a una marcada politització del món acadèmic. Els drets humans esdevingueren l'objectiu d'una lluita política interna en la qual el que subsistí de la fracció liberal de l'*establishment* s'alià amb l'esquerra sorgida del moviment de drets cívics per denunciar el cinisme dels qui detentaven el poder de l'Estat.

En oposició a Amnistia Internacional, Human Rights Watch (HRW) exhibí obertament objectius de caire més polític, però també mostrà un perfil més elitista. Ja no es tractava de desmarcar-se d'una estratègia oculta dels notables, com havia estat el cas deu anys abans. Contràriament, els dirigents professionals decidiren d'invertir en el terreny dels drets humans per fer front a les orientacions d'una nova dreta ultraconservadora que revestia la seva lluita contra les institucions de l'Estat social amb els hàbits d'una creuada anticomunista. I, en aquest

combat, l'objectiu del qual es plantejava tant en l'àmbit domèstic com en l'internacional, aquesta nova elit de professionals no dubtà gens a l'hora de mobilitzar, ja fos tot el seu capital social de relacions o l'autoritat social de les institucions que controlaven.⁸

Tal vegada l'estratègia recordi la de la Comissió Internacional de Juristes, però els objectius eren radicalment oposats. Més enllà de les conviccions reformistes, inspirades en el New Deal, era l'oposició a la guerra del Vietnam, en primer lloc, i als «falcons» de la «guerra de les estrelles», posteriorment, el que cimentà l'aliança entre activistes dels drets civils i «cavallers del dret» (*gentlement lawyers*) disposats a mobilitzar-se al servei de causes d'interès general.

A partir d'aquell moment, l'enemic principal ja no seria el règim dels soviets, sinó les dictadures militars heretades de la guerra freda i convertides pels Chicago *boys* a la nova religió del mercat. En aquest sentit, resulta prou simptomàtic que el US Helsinki Watch Committee (creat l'any 1989 sota l'impuls d'Arthur Goldberg⁹ per donar suport a l'acció dels Helsinki monitors) es transformés l'any 1982 en el Human Rights Watch i se'n constituï una nova branca, America's Watch, sota la direcció d'Aryeha Neier, un altre exmembre de l'ACLU.

Aquesta nova elit dels drets humans es distingia també de les seves predecessores pel tipus de capital social que mobilitzava. Hi trobem, és cert, un petit nombre de grans advocats molt compromesos amb la política, però la iniciativa correspongué principalment als grans editors, amb especial esment de Robert Bernstein, que es mobilitzaren des dels inicis dels anys setanta per defensar la llibertat d'expressió dels dissidents que Random House publicava.

L'ancoratge dels drets humans en l'àmbit literari no té un interès merament anecdòtic, sinó que reforça una estratègia de difusió que Amnistia Internacional ja havia posat en pràctica. No obstant, les posicions d'aquests notables i la seva visió política amplificaren la creixent inclinació del capital de l'Estat vers el capital mediàtic, atret ja per la construcció del «tribunal de l'opinió pública». De manera significativa, la visibilitat d'aquesta lluita mediàtica permeté als mitjans de comunicació d'imposar la seva lògica de mercat (Bourdieu, 1994) fins i tot en el mode d'organització d'aquestes pràctiques militants.

Professionalització i mediatització

A partir dels anys setanta, amb la multiplicació de les dictadures a l'Amèrica Llatina, l'arribada de

Carter a la presidència dels EUA l'any 1976 i l'obtenció del premi Nobel l'any 1977, l'audiència mediàtica d'Amnistia Internacional augmentà considerablement. D'això se'n beneficiaren les seves campanyes de denúncia, però, com a contrapartida, la premsa tendí a imposar¹⁰ la seva agenda i els seus criteris d'excel·lència. La informació havia de resultar creïble.¹¹ Així, Amnistia Internacional es veié impulsada a incrementar progressivament el seu *staff* londinenc.¹² I aquests equips de professionals de la col·lecta i el disseny de les informacions, substituint de mica en mica els amateurs distingits, començaren a imposar la seva pròpia agenda als militants.

La professionalització i la mediatització es reforçaren mútuament. La premsa no actuava només en funció dels ideals. Com hom ha dit en diverses ocasions, perquè una informació esdevinguí d'interès, cal que sigui «atractiva».¹³ I la competència era ferotge. No menys en el terreny de la filantropia. Les ONG es multiplicaven i la competència esdevingué tan acarnissada que era l'audiència la qui, en bona mesura, en determinava el protagonisme, la capacitat de convocatòria i, fins i tot, el pressupost. Les donacions de les empreses i, en menor mesura, les subvencions de les fundacions filantròpiques estaven molt lligades a la notorietat assolida. En aquestes condicions, els professionals contractats per les ONG es preocupaven de fer prevaler la definició dels objectius i de les modalitats d'acció que els semblaven més eficients en relació amb aquesta estratègia mediàtica.¹⁴

Amnistia Internacional va construir la seva identitat en oposició a la Comissió Internacional de Juristes. De la mateixa manera, les noves organitzacions de defensa dels drets humans, desenvolupades a partir dels Acords de Hèlsinki, es definiren en relació amb el que percebien com a límits, quan no com a llacunes, d'aquest tipus de mobilitzacions de masses. Els promotors –sovint provenien d'Amnistia– consideraven que el d'Amnistia Internacional era un «model que calia superar».¹⁵

A Amnistia li retreien, sobretot, el formalisme i la «rigidesa» que li impedié de «mantenir-se al corrent dels temps». Quan els règims militars desplegarren noves modalitats de repressió (com els esquadrons secrets responsables dels desapareguts) –en previsió, precisament, de les campanyes d'Amnistia Internacional– aquesta va necessitar mesos, sinó anys, a trobar una resposta. I és que tot s'havia de debatre democràticament en tots nivells. Ben al contrari, el Human Rights Watch o el Lawyers Committee for Human Rights es dotaren d'estructures més flexibles per tal d'explorar amb més dinamisme

nous espais, estratègies i modes d'acció –com el *lobbying* en favor de les sancions comercials o les campanyes de boicot.¹⁶

Com a contrapartida, aquestes organitzacions d'escamot depenien en bona mesura de les fundacions filantròpiques. De fet, era precisament a aquesta simbiosi tan estreta entre professionals de l'activisme i gestors de la filantropia que devien la seva existència. Les fundacions es recolzaven essencialment en el judici dels iguals, és a dir, en la petita xarxa de professionals i intel·lectuals de l'activisme filantròpic, tant pel que feia a la selecció de projectes com a l'elaboració del balanç.

De la mateixa manera, les fundacions contribuïren a formar les noves generacions de professionals amb activitats com el finançament de seminaris de sensibilització i formació en drets humans als campus universitaris, la concessió de beques i d'estades als joves llicenciats que volguessin fer pràctiques en una ONG, o bé els ajuts a la formació dels responsables de les filials locals mitjançant les TANGO (Transnational Non Governmental Organizations) que les «afillaven», d'entre d'altres.

Politització de la filantropia i construcció d'un «mercat de les idees»

El paper determinant dels gestors de la filantropia en la reestructuració de les organitzacions no s'explica únicament pel fet que tinguessin la paella pel mànec. Es deu també a una certa capacitat d'anticipació. Molt properes als diferents nuclis de poder –polític, econòmic i acadèmic– les grans fundacions participaren de seguida en les lluites que es desfermaren. Així, des del final dels anys seixanta, el doble procés de politització i de professionalització ja havia pres força. Però s'accelerà de manera molt ràpida en els anys setanta¹⁷ amb motiu d'una contraofensiva, tan social com ideològica, contra el que es denuncià com a «monopoli liberal del mercat intel·lectual» (Smith, 1991).

Tot denunciant les xarxes d'aquest *establishment* resclosit, els nouvinguts a la política i els marginats del món acadèmic s'inspiraren d'aquesta tàctica. El sorgiment de tota una nova generació de *think tanks*, com l'American Enterprise Institute o l'Heritage Foundation segellà aquesta nova aliança reaccionària que triomfà amb l'arribada de Reagan i que es recolzà en els mitjans de comunicació per jugar el doble joc de la racionalitat econòmica i de la restauració de l'ordre moral. L'èxit d'aquests nous competidors alimentà una nova escalada que canvià també les regles del joc a favor dels mitjans.

Cadascun dels adversaris havia d'incrementar les inversions en política de recerca, tot privilegiant la posada en escena mediàtica. No era tan important la producció de saber com el seu embolcall. Es tractava de facilitar la feina dels periodistes, encarregats d'organitzar l'espectacle de la confrontació entre els experts, destacant-hi entre ells el més remarcable dels *media professors*.

Aquesta escalada permeté que aquest espai de pràctiques es desenvolupés i es professionalitzés sota els auspicis dels «empresaris de la política». Però aquests nouvinguts també introduïren la lògica –i els instruments– d'un mercat d'àmplia difusió. La cultura de màrqueting s'oposà –i s'imposà– a la lògica del clientelisme i de la connivència elitista, conreada pels «cavallers savis» de l'*establishment* liberal. En aquest nou espai, la producció de coneixement no era tan valuosa com la seva acurada difusió en funció de les demandes d'un mercat segmentat.¹⁸

Dels capitalistes virtuoses als capitalistes de risc ideològic

Malgrat la seva talla, antiguitat i prestigi, les fundacions properes a l'*establishment* liberal no escaparen a la reestructuració del mercat de les idees. D'entrada, perquè eren posades en situació de competència pels mitjans de comunicació, que es reservaven el paper d'àrbitres entre els especialistes de la política. Però també perquè fou tot el món acadèmic que es veié sacsejat per la irrupció d'aquesta lògica de mercat.

La proliferació dels *think tanks* –i, de manera general, el creixement espectacular de la indústria de la política de recerca– oferiren als universitaris la possibilitat que acceleressin la seva carrera i de multiplicar-ne els ingressos –consultories, *talk shows*, etc.– si acceptaven de plegar-se a les regles d'aquest mercat que sotmetia les produccions acadèmiques a la vulgarització ideològica. Aquesta transformació de l'estratègia i de la gestió de les fundacions acadèmiques és indissociable del sorgiment d'un «mercado de les idees» que contribuïren a crear, però que ara els imposava la seva pròpia lògica.

La Fundació Ford s'adaptà a aquest nou context a la manera dels bancs d'inversions, és a dir, invertint en els nous moviments socials d'activisme polític més punter –el feminisme, la defensa de les minories, el medi ambient, els drets humans, etc. Havent-los apadrinat, adoptà després un rol més propi del que podríem qualificar com a «societat de risc ideològic». Ja no n'hi havia prou d'afavorir

projectes en funció dels seus mèrits intrínsecs, sense escarrasar-se gaire a avaluar-ne la rendibilitat financera: ara calia preparar aquestes organitzacions perquè poguessin afrontar la competència en un mercat ideològic dins del qual havien de conquerir la seva autonomia. En lloc de presentar-se com a correctiu de les insuficiències del mercat, el manà filantròpic havia de permetre que la lògica de mercat s'estengués en l'espai de les pràctiques militants.

La promoció acadèmica dels drets humans

Yale, Harvard, Princeton, Berkeley..., la nova generació dels professionals dels drets humans es contractava als campus més prestigiosos i cosmopolites. Des d'aquest punt de vista, no hi ha massa diferències en relació amb les generacions precedents. Ni tampoc pel que fa als tècnics més avesats en la pràctica. El desig de desenvolupar una carrera internacional en el món de la filantropia, com en l'àmbit dels negocis, es cultiva en les institucions d'elit. La novetat rau en el fet que aquestes predisposicions són ara desenvolupades i sistematitzades per mitjà de la docència *ad hoc*.

Els drets humans accediren al respecte acadèmic cap a la fi dels anys setanta, és a dir, poc temps després d'haver-se convertit en un repte polític¹⁹ i mediàtic, amb l'atorgament del premi Nobel a Amnistia Internacional. Fins aleshores, segons un dels pioners d'aquesta disciplina –Burgenthal– els drets humans no havien estat considerats com a veritable dret internacional. Massa polititzats, o massa europeus. Efectivament, entre els pocs universitaris que gosaven abordar aquest «tema menor» es trobaven alguns membres de la diàspora europea. En aquest sentit, el reconeixement acadèmic dels drets humans s'acompanyà d'un esforç conscient per «despolititzar» aquella diàspora.

Segons Burgenthal –supervivent dels camps nazis, professor de dret a la George Washington University i un dels pares del Tribunal Interamericà de Drets Humans– «els drets humans no poden considerar-se pròpiament com a dret si no es desmarquen de l'activisme». Certament, aquesta operació acadèmica d'objectivació tingué lloc en un context molt polititzat: el de les mobilitzacions dels campus contra les dictadures protegides per la CIA i l'esperonament de la guerra freda per part dels «falcons» del Pentàgon.

Aquest esforç doctrinal, per mitjà de la multiplicació dels ensenyaments a les facultats de dret d'elit, tenia un objectiu de doble vessant: la formació

d'experts més competents i, alhora, políticament menys marcats. Així, Burchthal es congratulava obertament d'haver estat un dels principals promotors d'aquest reconeixement acadèmic que havia fet dels drets humans un coneixement valuós, tant per a les institucions internacionals com per a les empreses.²⁰

Els drets humans com a estratègia de contrapoder en el camp de l'Estat

La contractació d'experts –i el mode d'influència d'aquest camp de pràctiques– és, doncs, profundament alterada per aquesta triple inversió: mediàtica, política i acadèmica. La mobilització de l'opinió pública, més que constituir un objectiu per si mateix, era fonamentalment una tàctica, un mitjà de pressió envers els qui prenen les decisions. D'aquesta manera, l'estratègia endegada per Amnistia Internacional es percebia ara massa lenta i formalista. Per damunt de tot, s'imposava l'eficàcia: calia respondre amb celeritat mitjançant arguments dissuasius. Una nova estratègia que del recurs al tribunal de l'opinió pública en feia essencialment un argument de negociació.²¹

El desplaçament del punt de mira és el corollari de l'eixamplament del camp de pràctiques i, més enllà, de la seva nova posició dins del camp dels coneixements de l'Estat. D'ara en endavant, quan aquesta nova generació de pràctics dels drets humans decideixi d'intervenir en els jocs de poder ja no recorrerà a l'autoritat i les relacions dels notables, sinó que mobilitzarà la seva pròpia xarxa de predecessors.

El reconeixement i la institucionalització d'aquest saber obren noves perspectives de carrera: el Departament d'Estat, la Casa Blanca, el Banc Mundial, l'ONU, etc. Totes aquestes institucions han de dotar-se ara d'especialistes en drets humans: «es deleixen pel talent», com algú ens digué. I és que no és gens senzill de trobar experts en un saber tan novedós: els professionals de les ONG, sovint llicenciats a les millors facultats de dret, són els

únics que disposen de veritable credibilitat i d'experiència pràctica en aquest camp. No és estrany, doncs, que es deixin convèncer amb facilitat per les ofertes d'una nova carrera –o millor dit, d'una nova etapa– que no és sinó la continuació –o la culminació– de tots els seus esforços i ideals. La predisposició a triomfar ja hi és, perquè la majoria d'aquests emprenedors idealistes combinen la mateixa mescla de competència acadèmica i capital social que permeté als notables del dret de dominar el camp polític nord-americà.

Una nova estratègia, en definitiva, que recolza sobre la recomposició del camp de pràctiques al mateix temps que contribueix a accelerar-la. Els professionals de l'activisme disposen ara d'aliats (i també d'informants) en els organismes de l'Estat i estan en bona posició per explotar al seu favor les febleses burocràtiques i les contradiccions de les polítiques públiques. El manteniment d'aquestes xarxes (als mitjans de comunicació, a les institucions de poder i als cercles acadèmics o activistes) els permet de definir objectius realistes que tenen en compte les aspiracions d'uns i els marges de negociació d'altres. Si volen assegurar-se l'eficàcia de les seves campanyes d'acció o, més encara, si volen combinar-les amb discretes negociacions de despatx, només els cal sol·licitar el concurs dels millors especialistes.

El desenvolupament d'aquest camp de contrapoder és acumulatiu. L'èxit crida el talent. Les ONG més prestigioses es beneficien d'aquesta posició estratègica, a la cruïlla dels jocs de poder, per tal d'atraure joves llicenciats que combinen la competència amb l'entusiasme, l'idealisme i l'esperit d'empresa, sense oblidar les xarxes de relacions que aquestes escoles de poder els procuraran.

La nova aristocràcia de l'activisme disposa així de tots els trumfos necessaris per a l'èxit d'aquestes estratègies de contrapoder, que constitueixen la legitimitat de la «noblesa d'Estat». Oposant-se respectuosament al comitè de savis del Council on Foreign Policy, els nous talents es disposen a prendre el relleu.²²

Notes

1. Segons Wade (1995), per a cada oferta de treball al servei jurídic d'Amnistia Internacional hi ha un nombre de candidats no inferior als cinc-cents.

2. Els autors utilitzen en diverses ocasions el concepte de «camp» de P. Bourdieu com a eina d'anàlisi per identificar les estratègies individuals i col·lectives –«les posicions i disposicions» dels actors (Bourdieu i Wacquant, 1992)– en un espai social donat (polític, econòmic, acadèmic, etc.). [N. del T.].

3. Generalment es considera que la part essencial del finançament dels moviments de drets humans prové de la Fundació Ford. En particular, pel que fa a l'Amèrica Llatina dels anys setanta i vuitanta.

4. Cf. *International Palace Wars. Lawyers, Economists and the Destructive Construction of the State in Latin America* (en premsa).

5. Segons Sorensen, portaveu de la presidència, Kennedy aspirava a constituir un «ministèri de talents» i s'enorgullia d'haver nomenat per a càrrecs de responsabilitat una quinzena de *Rhodes scholars* (Smith, 1991).

6. Una anècdota permet d'il·lustrar força bé aquest clima de consens que facilitava el repartiment de tasques. David Rockefeller, president del CFR, hauria proposat el seu amic Allen Dulles a la presidència de la Fundació Ford si renunciava a la direcció de la CIA que ell mateix ambicionava (Grose, 1994).

7. En aquest sentit, la Fundació Ford substituï la CIA com a font de finançament.

8. Així, en el seu segon informe, el US Helsinki Watch Committee es presentà com un «grup representatiu de líders d'opinió particulars dels Estats Units». De fet, el seu president, Robert Bernstein, dirigent de Random House, també ho és de l'Association of American Publishers. I els altres dos *senior officers*, Orville Schell i Adrian De Wind, eren socis *senior* de grans bufets de Wall Street. A la vegada, eren (o bé ho havien estat) presidents de l'elitista New York City Bar (Powell, 1988): Schell era president del New York City Ballet i De Wind presidia el Natural Resources Defense Council, una de les ONG més actives en l'àmbit del medi ambient. I entre els membres del Comitè s'hi podien trobar congressistes i senadors, rectors de les grans universitats –Chicago, Columbia, MIT–, dirigents de les grans banques –Lazard Frères, Salomon Brothers–, representants del món literari, autors cèlebres com Doctorow, Morrison o Penn, editors i crítics literaris de renom, etc.

9. Ambaixador plenipotenciari del president Carter, va ser un dels principals negociadors dels Acords de Hèlsinki. És un exemple d'aquesta meritocràcia de grans advocats jueus que, tot proclamant les seves conviccions i especificitat, fan una carrera a la cruïlla de l'Estat i els grans bufets de Wall Street que no deixa de recordar la dels hereus de l'establishment *WASP*: soci de la firma Paul Weiss, president de l'American Jewish Committee, ambaixador nomenat per Johnson a l'ONU, Secretari del Treball de l'etapa Kennedy, etc.

10. Per tal que una informació sigui rellevant, se'ns ha dit, «ha d'encaixar en la història de l'editor internacional del *New York Times*». Així, si una acció vol aconseguir un mínim de repercussió, d'entrada cal convèncer el consell editorial dels grans mitjans de comunicació. Un dels responsables d'Amnistia Internacional en donà com a exemple l'estratègia d'adopció de presoners polítics, seleccionant-ne només aquells que «semblaven complir les condicions dels editors».

11. Més que grans declaracions de principis, els periodistes volen fets: «Has de presentar els fets correctament, i per això es necessiten investigadors preparats més que no pas amateurs voluntariosos

[...]. Has de posar l'expert en primera línia, sinó el periodista et farà miques...». I això amb més raó si es té en compte que els mateixos periodistes són constantment bombardejats amb informacions per part dels serveis governamentals de relacions públiques, hàbils en escapolir-se o en adornar els fets.

12. Aquest es compon avui d'un centenar de persones. Human Rights Watch té uns vuitanta professionals en plantilla i el LCHR, una quarantena.

13. Com un d'aquests responsables comentà: «Hom ha d'admetre que els vaixells atrotinats de Greenpeace perseguint baleners resulten més atractius per a la CNN que una campanya de signatures d'Amnistia Internacional.»

14. Així, en un manual de formació sobre les «NGO Funding Strategies» [«Estratègies de Finançament de les ONG»] referit a les «Southern and Eastern NGOs», els autors subratllen en la introducció: «Malauradament, com a ONG ens trobem lligats a un negoci en els quals l'atenció dels mitjans de comunicació determina el destí de les grans xifres...» (Benett, Ciggs, 1996).

15. Aquesta competència és un esperó que incita la pròpia transformació d'Amnistia Internacional. Així, a conseqüència del sorgiment d'organitzacions més especialitzades en el terreny del dret, com el LCHR, Amnistia Internacional es dotà, per la seva banda, d'un departament jurídic, el responsable del qual, després d'haver seguit els cursos del Pare Drinan a la Georges Washington University, havia fet el seu aprenentatge al LCHR.

16. «Cal ser agressiu i innovador [...] cal trobar noves vies de pressió, com les sancions comercials...»

17. Smith (1991) constata en la seva anàlisi de la «política de recerca industrial» que les dues terceres parts dels organismes censats han estat creats a partir dels anys setanta.

18. Smith (1984) distingeix així els múltiples rols complementaris (i sovint confosos) que coexisteixen en aquesta indústria de la política de recerca: al costat de la figura de l'*scholar statesman*, trobem avui tota una gama de trajectòries, tant especialitzades com banalitzades, que combinen, en grau divers, l'autoritat universitària i els recursos del món polític. No obstant, la gran novetat rau sens dubte en la multiplicació dels *media-professors et des policy entrepreneurs*. Els primers són el producte de la influència creixent dels mitjans de comunicació, a la recerca perpètua de les declaracions –o, més exactament, dels titulars– que han d'emmarcar el debat polític. Els segons han creat tota una nova generació d'institucions –tant especialitzades com diversificades– que estructuren aquest debat i en defineixen les noves regles del joc.

19. Particularment, amb la proposició Frazier que, com a reacció a les revelacions sobre el paper de la CIA en la caiguda d'Allende, vol «posar el país del costat dels àngels, emprant els drets humans com a pedra de toc de la política exterior nord-americana».

20. En consonància amb la lògica del mercat americà, aquest reconeixement s'expressa en termes monetaris: «No tinc cap dubte que pagarà la pena», es digué com a conclusió de l'entrevista.

21. No és casual que aquesta estratègia sigui calcada a la dels advocats nord-americans, més concentrats en l'obtenció d'arguments sòlids per a la negociació entre les parts –que té lloc al marge del procés– que en el veredict final del jutge.

22. Si més no, això és el que suggereix explícitament l'article de M. Clough –membre senior del Council on Foreign Policy– «Grass-Roots Policymaking: Good-bye to the "Wise Men", publicat a l'òrgan oficial de l'establishment, Foreign Affairs (gener-febrer 1994, vol. 73, n. 1).